

BİR FİNANSMAN YÖNTEMİ: FACTORİNG

Doç. Dr. Kuter Ataç^(*)

I. GİRİŞ

Son on yıl içinde Türk ekonomisinin mali kesiminde önemli değişmeler ortaya çıkmış ve banka sisteminin öncülüğünde ekonomi için yeni olan bazı finansman teknikleri uygulanmaya başlanmıştır. 1986 yılında Finansal Kiralama (Leasing), 1988 yılında ise bu yazının konusu olan Factoring uygulamaları başlamış ve diğer bir yöntem olan Forfeiting de gündeme gelmiştir.

Factoring uygulaması bir hayli eski olup Fenikelilere kadar dayandığı ileri sürülmektedir. 14. yüzyılda İngiltere'de yün endüstrisinde bu yöntemin kullanıldığı, ancak tam olarak uygulanmasının 18. yüzyılda başladığı ifade edilmektedir. 1920'li yıllarda ABD'de uygulanmaya başlanan Factoring, 1950'li yıllarda bu ülkede daha modern anlamda yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Son 25 yıldan beri bu yöntemin uygulanması Avrupa'da da yaygınlık kazanmış durumdadır. Yukarıda da belirtilmiş olduğu gibi ülkemizde de bu yöntem uygulanmaya başlamakla birlikte henüz dört yıllık bir geçmişi bulunmaktadır. Bu yazıda Factoring işlemi genel çizgileri ile tanıtılacak, Türkiye ve Dünya'daki uygulamaları ile bilgiler verilerek bir değerlendirme yapılacaktır.⁽¹⁾

II. FACTORİNG'İN TANIMI:

Factoring yurtiçi ve yurtdışı satış yapan firmaların bu satışlarından doğan kısa vadeli alacak ve hakların factor veya factoring şirketi olarak adlandırılan mali aracı kuruluş tarafından devir alınmasıdır. Diğer bir tanımı, kredili satış yapan firmaların alacak haklarının factoring şirketlerince satın alınmasıdır şeklinde yapmak mümkündür. Bu tanımlardan görülebileceği gibi factor olarak adlandırılan mali aracı şirketin bu devir işlemlerine bağlı olarak yapacağı faaliyetler son derece önem kazanmaktadır. Factoring yöntemi, bu yapılacak faaliyetlerin tümü dikkate alındığında ortaya çıkmaktadır. Factoring şirketleri yaptıkları sözleşme ile bu

^(*) H.Ü. İ.İ.B.F. İktisat Bölümü Öğretim Üyesi

(1) Factoring'in tarihsel gelişimi için bknz. Akça, H.A (1991) s.2.

alacakları devir aldıktan sonra alacakların takip ve tahsili, satıcının yani mal satan firmanın yaptığı satışlarla ilgili her türlü muhasebe kayıtlarını tutma ve belirli oranlarda peşin ödeme yaparak satış yapan firmaların nakit ihtiyacını gidermek gibi işlevleri yapmaktadırlar. Bu işlevler dikkate alındığında factoring yönteminin temel olarak üç işlevi yerine getirdiğini söylemek mümkündür:

a) Alacak Yöntemi: Factoring şirketi alıcı firmalarını ödememe riskini de üstlenebilerek satıcı firmanın satışlarından doğan alacaklarını garanti altına alır. Borçlunun iflas etmesi veya konkordatoya gitmesi durumunda, bu durumların hukuken ortaya çıktığı gün, borçlunun ödeme güçlüğüne düşmesi durumunda ise, vadeden itibaren 90 gün içinde alacaklar satıcı firmaya ödenmektedir. Böylece satıcı firmanın alacaklarından doğabilecek risk sıfırlanmış olmaktadır.

b) Tahsilat Yöntemi: Factoring şirketi alıcı firmaların güvenilirlik derecesini tespit etmekte ve alacakların tahsilini gerçekleştirmektedir.

c) Nakit Yöntemi: Satış için düzenlenen fatura bedeli alıcı için önceden onaylanmış kredi sınırları içinde ise, factoring şirketi fatura bedelinin % 80'ne kadar olan kısmını satıcı firmaya peşin olarak ödeyebilir. Geri kalan % 20 ise borç tahsil edildiği zaman ödenecektir. Bu şekilde firmanın alacaklarının nakde dönüştürülmesi işlemi hızlanmakta ve firmaya olan nakit akışında kesinti ortadan kalkmaktadır.

Factoring yöntemini oluşturan bu üç yöntem birlikte arzedildiği gibi, firmaların talep ve ihtiyaçlarına göre ayrı ayrı da verilebilmektedir.⁽²⁾

III. FACTORİNG ÇEŞİTLERİ:

Bu yöntemin çeşitlerini A) Yurtiçi ve Yurtdışı, B) Kapsanan Hizmetlere göre olmak üzere iki büyük başlık altında toplamak mümkündür.

A) Yurtiçi ve Yurtdışı (Uluslararası) Factoring:

a. Yurtiçi factoring işlemlerinde alıcı ve satıcı aynı ülkede bulunmaktadır.

b. Yurtdışı (Uluslararası) factoring ise alıcı ve satıcıların ayrı ülkelerde olması sonucunda ortaya çıkmaktadır. Yapılan ithalat ve ihracat sonrasında doğan alacaklar factoring şirketi tarafından üstlenilmektedir.

(2) Factoring çeşitleri için bkz. Aktif Finans ss. 4-5, ve Akça, H.A. (1991) ss. 4-5

B) Kapsanan Hizmetlere Göre Factoring Çeşitleri:

a. Geleneksel Factoring: Burada factoring şirketi ticari riski üstlenmekte ve satıcı firmaya bir avans ödemesi yapmaktadır.

b. Rüculu Factoring: Factoring şirketi hiç bir ticari riski üzerine almamakta, sadece finansman ve tahsilat işlemlerini yapmaktadır.

c. Gerçek Factoring: Burada factoring şirketi, borçlu şirketin ödememe riskini üstlenmektedir.

d. Fatura İskonto Yöntemi: Bu işlemde alıcı riski ve tahsilat işlemleri tamamen satıcı firmaya bırakılmakta ve sadece firmaya finansman desteği verilmektedir.

e. İskontolu Factoring: Satıcı firma, faturanın vadesi dolmadan alacağı factoring şirketine iskonto ettirebilmektedir.

f. Vadeli Factoring: Burada herhangi bir finansman olanağı sağlanmamakta, sadece garanti ve tahsilat hizmetleri verilmektedir.

Yukarıdaki sınıflamadan da anlaşılacağı gibi, factoring işlemlerinde oldukça geniş seçenek imkanı bulunmaktadır. Firmalar kendi ihtiyaçlarına göre olan işlemi kolayca seçebileceklerdir.⁽³⁾

IV. FACTORİNG İŞLEMLERİNİN YARARLARI:

Bu işlemlerin sağladığı yararları iki ana grupta toplamak mümkündür:

A) Satıcı firmalara piyasa yönünden yararlar sağlamaktadır.

B) Kaynakların kullanılması ve üretim maliyetleri açısından yarar sağlamaktadır.

Bu iki ana grup ayrıntılı olarak aşağıda incelenmektedir:

A) Satıcı firmalara piyasa yönünden sağlanan yararlar:

a. Alacak konusundaki risk factoring şirketlerine devredildiği için yeni piyasalara girme olanağı artmaktadır. Özellikle ihracat açısından bu işlemlerin önemi büyüktür. Çünkü kur, ticari ve politik riskler factoring şirketleri tarafından üstlenildiğinden dış piyasalara açılma daha kolay olmaktadır.

b. Özellikle ihracat yapan firmalar factoring yöntemi sayesinde dil sorununu aşarak yeni piyasalara daha kolay bir şekilde girmektedirler.

(3) Bu konuda bkzn. Hosh, Ben R. (1988), ss. 52-54.

c. Alıcılara bu yöntem sayesinde vade tamnabileceği için, satıcı firmaların rekabet gücü yükselmektedir. Ayrıca açık hesapla yapılan satışlar daha güvenli hale gelmektedir.

d. Yurtdışındaki alıcılar akreditif açmaktan kurtulmakta ve ödemeyi kendi ülkelerindeki muhabir factorlere yapmakta, böylece zaman ve para tasarrufu sağlamaktadırlar. Bu olanağın satıcı firmalara olan talebi arttıracaktır.

e. Küçük ve orta ölçekli işletmeler factoring sayesinde yeni pazarlara girebilecektir. Çünkü bu factoring şirketleri kendi alanlarında uzman olduklarından, bu işletmelerin yeni piyasalara girebilmeleri için gerekli bilgileri sağlayacaklardır.

f. Güvenilir istihbarat sonuçlarına göre satışlar ödeme gücü yüksek olan müşterilere doğru kayacaktır.

B) Kaynakların kullanılması ve üretim maliyetleri açısından sağlanan yararlar:

a. Factoring şirketi alacakların tahsilinden önce yaptığı önödeme ile firmaların maliyetlerini düşürücü etkiler yaratmaktadır. Yapılan önödeme ile firmalar hammadde ve diğer girdileri peşin olarak almaktalar ve böylece önemli indirimler sağlamaktadırlar.

b. Factoring yolu ile nakit akımı devamlı olarak sağlandığından, gereksiz kredi kullanılmamaktadır. Ayrıca factoring yolu ile sağlanan finansman maliyeti genel olarak daha düşüktür.

c. Alacaklar, stoklar ve ticari borçlar azalır, firmanın işletme sermayesi yaratma olanakları artar.

d. Firma yöneticileri zamanlarını alacakların tahsili, satış kayıtları ve diğer işlemlere ayırmayacaklarından zaman tasarrufu sağlarlar. Bu şekilde geleceğe dönük kararların alınması için daha fazla zamana sahip olabileceklerdir. Ayrıca, satış muhasebesi, defter kayıtlarının yapılması gibi işlemler azalacağından firmanın idari giderleri azalacaktır.

V.FACTORİNG İŞLEMLERİNİN MALİYETLERİ

Yukarıda sözkonusu edilen yararların bir bedel karşılığında elde edileceği açıktır. Bu bedel factoring işlemlerinin maliyetini oluşturmaktadır. Factoring maliyetleri Factoring Komisyonu ve İskonto Masrafından oluşmaktadır. Factoring Komisyonu yaptığı güvenilirlik araştırması, üstlenilen risk, hesapların tutulması ve tahsilatın yapılması gibi hizmetler karşılığı ve factoring yönteminin çeşidine

bağlı olarak devredilen alacak üzerinden alınan komisyonudur. Bu komisyon alıcıların sayısı ve durumları, satıcının taahhüt ettiği yıllık ciro, factoring yapılan ülkeler, alacakların ifade edildiği para birimi gibi ölçütler dikkate alınarak belirlenmektedir. Genel olarak komisyon % 0.5 ile %2.5 arasında değişmektedir.

İskonto masrafı ile satıcının factoring şirketi tarafından onaylanmış faturalar karşılığı kullanabileceği avans için oranı önceden belirlenmiş bir iskonto bedelidir. Bu oran yurtdışı satışlarda faturalardaki para biriminin LIBOR değerine bağlıdır. Yurtiçi işlemlerde ise cari faiz oranı dikkate alınmaktadır.

VI. DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE FACTORİNG UYGULAMASI

Factoring işlemleri 1950 yılından itibaren yaygınlık kazanmaya başlamış ve bu işlemleri yapan kuruluşların hemen hemen hepsi büyük banka ve diğer mali kuruluşların katılımı ile kurulmuşlardır. Avrupa'da otuz yılı aşan süre sonunda bazı ülkelerdeki factoring uygulamaları aşağıdaki görünümü vermektedir:

İtalya'da 1980 yılında 5 factoring kuruluşu bulunmaktayken, bu sayı 1988 yılında 70'e yükselmiştir. Fransa'da factoring işlemleri 1964 yılından itibaren başlamıştır. 1984-88 döneminde işlem hacmi 24.3 milyon frank'tan 49.2 milyon franka yükselmiştir. Almanya'da ise bu işlemlerin 1960'lı yıllarda geliştiği görülmektedir. 1988 yılında 11 factoring firmasının üye olduğu bir milyon marklık bir factoring birliği kurulmuştur. İsveçte ise ilk factoring şirketi 1963 yılında kurulmuştur. bu ülkedeki factoring şirketlerinin gelişmesi banka sisteminin yeteri kadar kredi vermemesine bağlıdır.(4)

Factoring işlemleri konusunda uluslararası kuruluşlar bulunmaktadır. 7 Nisan 1988 tarihinde Brüksel'de Eurofactoring adı altında bir factoring birliği kurulmuştur. Bu kuruluş altı ulusal birlik ve bir uluslararası gruptan oluşmaktadır. Avrupa Topluluğunun kredi kurumlarını ilgilendiren ve factoring işlemlerini içeren 2.direktifi 1993 yılında yürürlüğe girecektir. 1988 yılı sonu itibarı ile dünyada factoring işlemleri yapan şirket sayısı 450'yi aşmaktadır. ABD'de 22, Fransa'da 20, Almanya'da 15, İngiltere'de 20 ve

(4) Factoring'in gelişimi konusunda bkz. İşletme Finans (1991), ss. 39-40 ve Akça, H.A (1991) ss. 9-13

İtalya'da 70 factoring şirketi hizmet vermektedir. Bu firmaların yaptıkları işlem hacminin değeri 1986 yılında 110 milyar dolar iken, devamlı bir artış göstererek 1990 yılında 244 milyar olara ulaşmıştır.(5)

Factoring şirketlerinin kuruluşu ve işlemleri ile ilgili yasal düzenlemeler ülkeden ülkeye fark göstermektedir. Avrupa'nın bir çok ülkesinde ayrı bir düzenlemeye gerek duyulmamıştır. İtalya, İsveç ve İspanya'da yasal bir düzenleme yoktur. Fransa ve Almanya'da ise özel bir düzenlemeye gidilmiştir.

Türkiye'de factoringten 1980'li yılların başlarında sözedilmeye başlanmış, ancak uygulamaya 1988 yılında geçilmiştir. İlk olarak bazı bankalar kendi içlerinde factoring bölümleri kurmuşlar, ancak daha sonra bazı yasal sınırlardan kurtulabilmek için ayrı factoring şirketleri kurmuşlardır. İş hacmindeki artış ve rekabet ortamı bu kuruluşların bağımsız olarak kurulmalarına neden olan diğer sebeplerdir.

Ülkede yapılan factoring işlemleri alacak, tahsilat ve nakit yöntemlerini içermektedir. Zaman, zaman % 100'e varan avans verildiği için firmalar için önemli bir finansman kapısı olmaktadır. İşlem hacmi 1988-91 döneminde devamlı bir artış göstermiştir. 1988 yılında üç milyon dolar olan işlem hacmi 1989'da 20 milyon dolar, 1990'da 100 milyon dolar ve 1991'de ise 250 milyon dolar olmuştur. 1989-90 dönemine ait rakamların % 90'ı ihracat factoringine aittir. Geriye kalan kısmı ithalat ve yurtiçi factoringini göstermektedir. Factoring hizmetlerinden en çok yararlanan kuruluşlar küçük ve orta ölçekli firmalardır. Sanayi kesiminde ise tekstil ve hazır giyim bu hizmetten en fazla yararlanan sektördür.

Factoring işlemleri özel bankaların girişimleri ile başlamıştır. Bugün dört bağımsız factoring kuruluşu bulunmakta olup, firma sayısının artması beklenmektedir.

Ülkede factoring şirketleri ile ilgili herhangi özel bir yasal düzenleme yoktur. Borçlar Kanununun 162-172. maddelerinde düzenlenen alacağın temliki ve factoring sözleşmesine göre işlemler yürütülmektedir. Yasal bir düzenlemenin bulunmayışı esneklik sağlaması bakımından bir avantaj olmakla birlikte, vergi, kambiyo mevzuatı açısından bazı sorunlar ortaya çıkmaktadır.(6)

(5) Rakamlar İşletme Finans (1991)'den alınmıştır.

(6) Factoring konusunda mevzuat için bkz. Tanay, F. (1991), ss. 45-49

VI. SONUÇ

Factoring yöntemi finansman güçlüklerinin aşılmasında kullanılabilir bir yöntem olarak görünmektedir. Nakit akışını hızlandırarak işletmeleri gereksiz kredi kullanımından kurtarmaktadır. Yüksek faiz ve enflasyonun hüküm sürdüğü ekonomimizde bu yöntemin işletme finansmanı yönünden sağladığı ve sağlayacağı yararlar açıktır.

Factoring işlemlerinin ihracatta sağladığı yararlar ülke açısından son derece önemlidir. Çünkü bu işlemler genellikle ihracat ağırlıklı olarak yapılmaktadır. Factoring işlemlerinin yaygın hale getirilmesinin ihracatı artırıcı bir etkisi olduğu açıktır. Ayrıca Avrupa Topluluğu'nun gittikçe daha çok bütünleşmesi, akreditif işlemlerinin son derece azalması, belki de ortadan kalkması sonucunu doğuracaktır. Önemli dış ticaret partnerlerimizin bu topluluk içinde bulunduğu düşünülürse, ihracatın artması için bu işlemlerin yaygın bir şekilde kullanılmasının kaçınılmaz olduğu ortaya çıkar. Bu nedenle factoring işlemleri iş dünyasına tanıtılmalı ve bu tür şirketlerin gelişebilmeleri için gerekli hukuki yapı da ortaya konmalıdır.

KAYNAKLAR

1. AKÇA, H. Ali. "İhracatın Finansmanında Factoring ve Türkiye'de Uygulaması" Hazine ve Dış Ticaret Dergisi, Sayı:10, 1991/3.
2. Aktif Finans Factoring. Factoring El Kitabı, İstanbul
3. Hosh, Ben R. "Geleceğin Ticaret Finansmanı Yöntemi: Factoring". Dış Ticarete Durum, No:12, Eylül-Ekim 1988.
4. İşletme ve Finans. Sektör Araştırma, Sayı: 68-69, Kasım-Aralık 1991.
5. Tanay. F. "Factoring Mevzuatı Gereklidir" (Söyleşi), Dış Ticarete Durum, Sayı: 68-69, Kasım-Aralık 1991.

